

Maaseutu maistuu nuorille, **MANU - hanke**

Loppuraportti

1.4.2012 – 31.12.2014

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

SISÄLLYS

1. HANKKEEN TOTEUTTAJA	3
2. HANKKEEN NIMI JA HANKETUNNUS	3
3. YHTEENVETO HANKKEESTA	3
4. RAPORTTI.....	4
4.1 Hankkeen tavoitteet.....	4
4.2 Hankkeen toteutus.....	5
4.2.1 Toimenpiteet	5
4.2.2. Aikataulu	10
4.2.3. Resurssit.....	11
4.3. Hankkeen määrälliset saavutukset ja palautteet	12
4.4. Toteutuksen organisaatio	15
4.5. Toimijoiden yhteistyö	15
4.6. Kustannukset ja rahoitus 1.4.2012–31.12.2014	16
4.7. Raportointi ja seuranta; kokoukset, seurantaryhmätyöskentely.....	18
4.8. Toteutusoletukset ja riskit	18
4.9. Yhteistyökumppanit	18
4.10. Hankkeen tulokset ja vaikutukset.....	19
5. ESITYKSET JATKOTOIMENPITEIKSI.....	23
6. LIITTEET	23
7. KAAVIOT.....	25
8. ALLEKIRJOITUKSET JA PÄIVÄYS	25

1. HANKKEEN TOTEUTTAJA

MTK-POHJOIS-KARJALA R.Y.
SILTAKATU 20A, 21B
80100 JOENSUU

2. HANKKEEN NIMI JA HANKETUNNUS

Maaseutu maistuu nuorille, MANU - hanke
Hankenumero: 15693
Pvm ja Dnro: 21.06.2012 ja 1442/3560-2011
Päätösnumero: 10102

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007 - 2013

Toimintalinja: Maaseutualueiden elämänlaatu ja maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen
Toimenpide: Koulutus ja tiedotus

3. YHTEENVETO HANKKEESTA

Toteutusaika

Hankkeen toteutusaika on 1.4.2012 - 31.12.2014.

Hankkeen kuvaus (tiivistelmä hankkeesta)

Maaseutu maistuu nuorille, MANU -hanke on tiedonvälityshanke, jonka on rahoittanut Pohjois-Karjalan ELY- keskus. Kokonaisrahoitus koostuu EU:n maaseuturahastosta, kansallisesta rahasta ja hankkeen hallinnoijan, MTK- Pohjois-Karjalan kumppaneineen maksamasta yksityisrahoituksesta. MANU - hankkeen budjetti on 223 947 euroa ja hanketta toteutetaan koko Pohjois-Karjalan alueella.

Hankkeen taustalla on maaseudun ja sen yritystoiminnan muuttumisesta johtuva monenlainen tiedontarve ikä- ja kohderyhmittäin. Maaseutuelinkeinoissa yrityskoko kasvaa ja yritykset tarvitsevat rohkeita, nuoria, ammattitaitoisia yrittäjiä ja ratkaisuja. Ammattitaitovaatimus on kova ja laaja. Maaseutu tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia ja yhteiskunta tukitoimiaan, muun muassa yritystoiminnan aloittamiseen, mutta maaseutu jää usein toiseksi nuorten valitessa elämänuraansa.

MANU - hankkeessa ensisijaisena kohderyhmänä ovat olleet yläkoulujen oppilaat ja toisen asteen opiskelijanuoret, joille on välitetty asiallista ja innostavaa tietoa maaseudun mahdollisuuksista, maaseudun ammasteista, viljelijän työstä sekä kestävästä ruuan tuotannosta yritysvierailujen ja oman kokemisen kautta. Kouluille on tarjottu maatila- ja maaseutuyrityksiä oppimisympäristöksi maatilaoppimisen, "farmbased learning" edistämiseksi ja TET- jaksojen paikaksi nuorille, jolloin tieto ja omakohtainen kokeminen vaikuttaisi toivottavasti myös nuorten valitessa ammattiaan.

Hankkeen alussa järjestettiin "avoimia ovia maatiloilla" kohderyhmänä suuri yleisö ja myös koululaiset. Näissä tilaisuuksissa kerrottiin konkreettisin esimerkein, mistä ruoka tulee. Yläkoulujen oppitunneilla tiedotettiin luonnonvara-alan koulutuksesta ja ruuantuotannosta. Vuodesta 2013 hanke keskittyi lähes kokonaan yläkouluyhteistyöhön ja koululaisten maatilalla oppimiseen. Hanke on verkottunut valtakunnallisesti eri toimijoiden kanssa.

Hankkeessa on tuotu esille kestäväää kehitystä, vastuullista ruuantuotantoa ja maaseudun yritystoimintaa edistäen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Yrittäjien yhteistyötä on edistetty ja paikallisten tuotteiden markkinoille tuomista.

MANU - hanke on välittänyt kokemuksia ja tietoa myös muualla tehdystä koulu-maatilayhteistyöstä kansallisesti ja kansainvälisesti sekä ollut aloitteellinen toimijoiden verkottumisessa valtakunnallisesti. Hankkeen vaikutuksena maaseututietoisuus on lisääntynyt ja maaseutu työn tekemisen sekä yrittämisen ja elämisen paikkana on tullut tutummaksi hankkeeseen osallistuneille nuorille ja heidän taustajoukoilleen. Paikalliset maaseudun tuotteet ovat tulleet kuluttajien tietoon ja valinnan kohteeksi aiempaa useammin.

4. RAPORTTI

4.1 Hankkeen tavoitteet

Ylemmän tason tavoitteet, joiden osa hanke on

Maatilat tarvitsevat ammattitaitoisia yrittäjiä ja tilatyöntekijöitä sekä lisäksi monien eri alojen ammattilaisten, kuten erilaisten urakoitsijoiden sekä neuvonnan ja hallinnon palveluita. Maa- ja metsätalous sekä muu maaseutuyrittäjyys tarjoaa ja luo lisää työpaikkoja maaseudulle. Parantuneet tietoliikenneyhteydet mahdollistavat myös etätöiden. Maaseudulla on monia mahdollisuuksia ja maaseutu tarvitsee moniosaajia. Maatalouden ja maaseudun yritystoimintaan on olemassa hyvät edellytykset Pohjois-Karjalassa, jonne tarvitaan kannustavaa sekä maaseutua tuntevaa oikea-aikaista tietoa. Muuten ennakkoluulot ja arkuus sekä vähistä maaseudun nuorista käytävä kilpailu vie nuoret pois maaseudulta. Hankkeen avulla kerrotaan maaseudun mahdollisuuksista tehdä työtä, yrittää ja viettää vapaa-aikaa maaseudulla.

Kulutustottumusten ja kuluttajien asenteiden muuttuminen ruuantuotantoa, etenkin kotieläintuotantoa kohtaan vaatii alan omaa tiedottamista ja läpinäkyvyyttä koko tuotantoketjulle. Viljelijöitä, jalostusta ja kauppaan aktivoidaan kertomaan vastuullisesta ruuantuotannosta, vihreistä elinkeinoista sekä viljelijän ammatista kuluttajille erityisenä kohderyhmänä koululaiset, opiskelijat, opettajat ja vanhemmat.

Jatkuva kaupungistuminen tai kaupunkilaisen elämäntavan omaksuminen vieraannuttaa kuluttajaa maaseudusta. EU:n maatalouspolitiikka vaikuttaa ruoan tuotantoon ja hintaan. Tämä tarvitsee tiedottamista kuluttajille ja julkiselle hankinnalle, jotta ymmärrettäisiin paikallisen tuotannon vaikutus koko aluetalouteen. Paikallinen elintarviketuotanto kaipaa myös imagon kohottamista ja arvostuksen lisäämistä.

Hankkeen tavoitteet

MANU - hankkeen toteuttamisalue on Pohjois-Karjalan maakunta, jossa ensisijaisena kohderyhmänä ovat erityisesti yläkoulujen nuoret, lisäksi heidän vanhempansa ja opettajat sekä maatalous- ja maaseutuyrittäjät yhteistyössä tuotantopanosten valmistajien, elintarvikkeiden jalostajien ja kaupan kanssa. Myös maatalous- ja maaseutuyrittäjät ovat ensisijaisena kohderyhmänä markkinoille pääsyn edistämiseksi. Tiedottamistoimia ulotetaan myös toisen - ja korkea-asteen nuoriin sekä suureen yleisöön.

MANU - hankkeen tavoitteena on tiedottaa ja lisätä tietoa seuraavien toimenpiteiden ja kokonaisuuksien mukaisesti:

A) Koulujen ja maatilayritysten yhteistyön kehittämisen tavoitteena on edistää nuorten hakeutumista maaseudun ammatteihin, kestävän kehityksen edistämistä peruskoulujen opetuksessa ja tehdä tunnetuiksi kestäväää ruoantuotantoa ja kulutusta sekä toteuttaa yrittäjyyskasvatusta työelämälähtöisesti.

B) Vastuullisen ruoantuotannon merkityksen esille tuominen suurelle yleisölle ja myös julkiselle hankinnalle sekä maatalouden imagon parantaminen ja tulevaisuuteen vaikuttaminen.

C) Viljelijöiden ja maaseutuyritysten sekä kaupan välisen yhteistyön edistäminen tavoitteena parantaa lähi- ja luomuruuan saatavuutta ja markkinoille pääsyä.

D) Oppiminen naapurimaakunnissa ja ulkomailla tehdystä koulujen ja maatilojen välisestä yhteistyöstä. Toimiviksi koettujen toimintamallien siirtäminen tai soveltaminen Pohjois-Karjalassa sekä hankkeessa saatujen kokemusten jakaminen.

Määrälliset tavoitteet

Maaseutu maistuu nuorille, MANU - hankkeen määrällisenä tavoitteena on saada aikaan 207 tilaisuutta ja tehdä julkaisuja ja esitteitä yhteensä kymmenen. Tilaisuuksien lukumäärässä ovat mukana koululuokkien vierailut maatilalla, kummimaatilayrittäjän vierailu koulun oppitunnilla, opinto-ohjaustunneilla maaseudun ammasteista tehtävät infotilaisuudet, "Avoimet ovet" mautiloilla, perheiden päivät mautiloilla ja maaseutuyrityksissä, Herkkujen Suomi tapahtumat. Kummyrityksiä oli tavoitteena saada hankkeeseen mukaan 30–50 kpl. Henkilötavoitteita hankkeessa ei ole asetettu.

4.2 Hankkeen toteutus

4.2.1 Toimenpiteet

MANU - hanke on tiedonvälityshanke ja sen tiedotustoimenpiteet keskittyvät kohde-ryhmittäin toimenpideryhmiin A, B, C ja D.

Toimenpiteet tavoite A:n mukaan

Koulujen ja maatilayritysten yhteistyön kehittämisen tavoitteena on edistää maaseudun ammatteihin hakeutumista, kestävän kehityksen edistämistä opetuksessa sekä peruskoulujen yrittäjyyskasvatusta työelämälähtöisesti sekä tehdä tutuksi kestävän ruoantuotantoa ja kulutusta.

MANU - hanke on tarjonnut peruskoulujen lähinnä yläkoulujen oppilaille ja opettajille kiinnostavaa ja asiapitoista tietoa maaseudun tarjoamista mahdollisuuksista jatko-opiskelun, työpaikkojen ja yrittämisen suhteen sekä ruuantuotantoketjun kokonaisuudesta. MANU -hankkeessa rakentuneessa yhteistyössä on ollut mukana maatalous- ja maaseutuyrityksiä paikallisten peruskoulujen kanssa.

Hankkeessa on järjestetty useamman koululuokan maatilavierailuja tai koulutusinfotilaisuuksia samana päivänä tapahtuvaksi kustannussyistä ja rationalisoimalla hankkeen työtä.

Hankkeen tapahtumien kirjaaminen on tehty tosiaikaisesti ja kirjaamisen on pääasiassa tehnyt projektisihteeri; alkuvuodesta 2013–7.3.2014 asti Terhi Lehikoinen ja Teela Kortelainen 10.3.2014 alkaen.

Liite 1. Toteutetut toimenpiteet (tavoitteiden mukaisesti A, B, C ja D) ajalla 1.4.2012–31.12.2014.

Yhteistyötä maatalouden ja maaseudun asioiden tiedottamiseksi on kehitetty ja kiteytetty MANU - hankkeessa toimintamalliksi ”kolme tapaa toimia”, jota käytetään hankkeen sisältöjen markkinoinnissa kouluille.

1. Tapa. Maatila-/yritysvierailu periaatteella ”pellolta pöytään” elintarvikkeita tuottaviin yrityksiin. Ennen varsinaista maatila-/ yritysvierailua maatalousyrittäjä pitää koululla oppitunnin kertoen ruoan reitistä maatilalta kuluttajalle kestävän ruoantuotannon periaattein sekä tietoa maatalouden tuotantosuunnista ja perustietoja oman tilansa toiminnasta. Oppilaiden maatilavierailu tapahtuu em. yrittäjän maatilalle 1-2 viikon sisällä maatalousyrittäjän oppitunnista koululla. Maatila-/ yritysvierailulla tutustutaan tilan eläimiin, tuotantovälineisiin; koneisiin, laitteisiin sekä rakennuksiin. Maatilalla oppilaat voidaan jakaa pienempiin ryhmiin ja esittelyjen lisäksi tilalla voi olla oppimistehtäviä työryhmissä.

2. Tapa. Lähiruoka ja maatila – teemapäivä/-t koulussa.

Maatilavierailu ja koulussa työpajoja sekä koulun ruokalassa/ravintolassa on lähiruoka-teemapäivä. Toimintamallissa on kaksi tai kolme osaa

a) Maatilavierailulla tutustutaan tilan eläimiin, tuotantovälineisiin; koneisiin, laitteisiin sekä rakennuksiin. Vierailulla voidaan tehdä lyhyitä oppimistehtäviä.

b) Koululla oppimistehtäviä työryhmissä ja tutustumista lähiruokaraaka-aineisiin työpajoissa ruokaa tehden ja askarrellen sekä tietovisailuin. Ryhmissä luokkien vastuopettajat ja MANU -hankkeen työntekijät sekä paikallisia maatalousyrittäjiä (tuottajayhdistyksen kuluttaja- ja kouluvastaavia tai muita luottamushenkilöitä) osallistuvat ohjaukseen ja ostopalvelua käytetään lisäksi.

c) Lounas koulun ravintolassa lähiruokaraaka-aineista koko koululle

3. Tapa. Luonnonvara-alan koulutuksen tietoisku yläkoululaisille yhdessä Pohjois-Karjalan Ammattiopisto Kiteen kanssa.

Luonnonvara-alan ammattien ja koulutuksen esittelyssä on alan opiskelijoita, opettaja ja maatalousyrittäjä. Menetelminä on käytetty esiintymisessä puhetta, musiikkia ja videoita.

Liite 2. MANU – hankkeen kolme tapaa toimia koulu yhteistyössä

Koululaisten maatilavierailut

Tietoa maaseudusta ja sen ammateista sekä yrittämisestä maaseudulla ja kestävästä ruuantuotannosta tiedotettiin monella eri tavoin. Pohjois-Karjalan peruskouluissa kestävä kehitys sisällytetään opetukseen ja se vaihtelee kouluittain. MANU - hankkeen ja koulujen kanssa kestävä kehitys oli esillä muun muassa suunniteltaessa ja toteutettaessa koululaisten maatilavierailuja, joissa opitaan kestävästä ruuantuotantoa periaatteella ”pellolta pöytään”.

Maatilavierailujen toteuttamiseksi on tarvittu maatiloja yhteistyöhön koulujen kanssa. MANU - hanke on hankkinut maatalous- ja maaseutuyrittäjiä koulu yhteistyöhön koko maakunnasta. Yhteistyö koulujen kanssa on toiminut siten, että yhteyshenkilönä koululla on toiminut pääasiassa opinto-ohjaajat. Koulun sisäiseen tiedottamiseen ovat osallistuneet opinto-ohjaajien lisäksi pääasiassa rehtorit sekä biologian ja maantiedon opettajat.

Liite 3. Yhteistyöverkosto: koulu yhteistyön koulut, yhteyshenkilöt ja maatilat yrittäjiin.

Maatilapäivien toteuttamiseksi hankkeessa on suunniteltu erilaisia ohjelmia ja sisältöjä joko yksin tai yhdessä kyseisen koulun ja vierailun kohteena olevan maatilan yrittäjien kanssa.

Liite 4. Koululaisten maatilapäivien ohjelmia ajalta 1.4.2012–31.12.2014.

Maatila on oppimisympäristönä koululaisten maatilavierailussa. Maataloutta ja ruoantuotantoa tuodaan koululaisille tutuksi vierailemalla aidossa maatilalan yritys- ja työympäristössä. Maatilavierailulla voi oppia eri tuotannon osatekijöistä, muun muassa maatilalan rakennuksista, eläimistä, koneista, viljeltävistä kasveista, pellon käytöstä ja yrittäjän työstä. Maatilalan yrittäjä tai yrittäjäpari kertoo työstään ja esittelee maatilalan toimintaa.

Ohjelmassa on erialaisia tehtäviä ja yksi tehtäväkokonaisuus on MANU - hankkeen oma työpiste, jossa opitaan maatalousaiheisten toiminnallisten tehtävien avulla seuraavista aihealueista: kotimaiset viljat, maidon-, lihan-, kananmunan- ja leivänreitit, maatalousaiheinen sanasto, eläinten hyvinvointi asiat, kotieläinten oikea nimeäminen, elintarvikepakkausten alkuperämerkit ja muut merkinnät.

Maatila oppimisympäristönä on hyvin laaja, jossa opitaan asioista aidosti tekemällä ja kokemalla. Kun opetettava asia pystytään yhdistämään kokemukseen jää se mieleen paremmin ja oppiminen helpottuu. Toiminnallisten tehtävien lisäksi oppilaat ovat voineet mahdollisuuksien mukaan juottaa vasikkaa, ruokkia eläimiä, kuivittaa parsia, kosketella ja silittelä eläimiä.

MANU – hankkeen ryhmätyöskentely ja osallistavat menetelmät peleineen ja leikkeineen ovat rentouttaneet ja madaltaneet kynnystä tutustua uusiin ja outoihin asioihin. Koulujen opettajat ovat toivoneet maatilavierailulle toiminnallisia, aktivoivia tehtäviä oppilaille, jonka pohjalta MANU - hanke on saanut usein vapaat kädet suunnitella vierailuohjelmia.

Liite 5. Maatilavierailujen toiminnallisia tehtäviä kuvin ja sanoin

Hankkeen toiminta-aikana on toteutettu Joensuun Normaalikoulun opettaja-opiskelijaharjoittelijoiden ja opettajiensa kanssa maatilavierailu, jossa opettaja-opiskelijat suunnittelivat ja toteuttivat maatilavierailun ohjelmaa. Maatila opetusympäristönä sekä aiheena oli opettaja-opiskelijoille uusi ja haastava. Suunnittelupalaverissa ideoitiiin ja suunniteltiin ennakkoon vierailun vastuunjako toteutuksesta sekä aihealueet, jotka olivat rehut ja ruokinta, maidontuotanto, hevostalous/hevosten hoito. Opettaja-opiskelijat perehtyivät omaan aihealueeseen ja suunnittelivat toteutuksen. Maatilalan työpisteillä kiersi kolme oppilasryhmää omien opettajiensa johdolla.

Koulujen teemapäiviä MANU – hankkeessa

Hankkeessa on toteutettu teemapäiviä, joissa tuodaan esille kestävää ruoantuotantoa ”pellolta pöytään” – periaatteella ja maataloutta koulun työpajoissa ja koulun lähiruokalounaalla.

Nurmeksien Kirkkokadun koulun kanssa toteutetuissa lähiruoka- ja maatilapäivissä ajalla 23.–24.10.2013 ja 9.–10.9.2014 sekä Juuan Poikolan koulun kanssa 2.10.2014 suunnittelussa oli mukana opettajia ja koulun ravintolan henkilöstöä sekä 4H ja useita maatalousyrittäjiä. Lähiruokan saatavuutta ja toteutusta lähiruokalounaaksi selviteltiin koko asiakaskunnalle; ala- ja yläkoulun oppilaille ja henkilökunnalle sekä Juuassa asiakuntaan kuuluvat myös päiväkodit, lukio ja palvelutalo.

Liite 6. Kuvakertomus lähiruokateemapäivien toteutuksesta Nurmeksien Kirkkokadun koulussa

Maaseutu- TET, työelämään tutustumisjaksoja maatilalla

MANU – hankkeessa on ollut mukana yli kaksikymmentä maatilaa ympäri Pohjois-Karjalaa, jotka ovat lupautuneet ottamaan vastaan työelämään tutustujia yläkouluista. Opinto-ohjaajille on lähetetty tietoa maaseutuyrityksessä tai maatilalla tapahtuvasta työelämään tutustumisjaksosta sekä asiasta on tiedotettu myös peda:ssa TET – torilla.

Maaseutu – TET harjoitteluun osallistuneita on ollut MANU - hankkeessa, mutta tilastoa ei ole koottu. Yläkoulujen opinto-ohjaajien kertoman mukaan on maatilalla suoritettava työelämään tutustumisjakso eli Maaseutu - TET kasvattanut suosiotaan. Erään nuoren viesti MANU-hankkeelle kuvastaa positiivista kokemusta TET-harjoittelusta maatilalla: ”*Joo, olin maatilalla tetissä, ----maa tilalla. Se oli kyllä tosi kiva ja ihan uusi kokemus! Huomasin kyllä, ettei maatilalta lopu työt helposti kesken, mutta ainakaan ei ollut tylsää missään vaiheessa. Minusta oli kivaa, että maatilalla sain olla tosi paljon tekemisissä eläinten ja luonnon kanssa, ja siellä oppi paljon uutta molemmista. Oli myös hauskaa esim. kokeilla traktorilla ajamista ja muutenkin tutustua alueelle, joka on vähän kauempana kaupungista. Pidän paljon tet-harjoittelusta siellä!*”

Toimenpiteet tavoite B:n mukaan

Vastuullisen ruoantuotannon esille tuominen suurelle yleisölle ja julkiselle hankinnalle sekä maatalouden imagon parantaminen ja tulevaisuuteen vaikuttaminen.

MANU – hankkeessa on järjestetty ”Avoimet Ovet” – tapahtumia maatiloilla sekä on osallistuttu yhteistyökumppanina lähiruokatapahtumiin.

Toimenpiteet tavoite C:n mukaan

Viljelijöiden ja maaseutuyritysten välisen yhteistyön edistäminen tavoitteena parantaa lähi- ja luomuruuan saatavuutta ja markkinoillepääsyä.

MANU – hanke on pyrkinyt edistämään viljelijöiden ja maaseutuyritysten välistä yhteistyötä tavoitteena parantaa tuotteiden markkinoille pääsyä. Hanke on selvittänyt eri toimialalla toimivien yritysten synergiaetuja yhdessä yrittäjien kanssa, ja organisoinut yrittäjiä yhteistyöhön sekä osallistumaan paikallisen ruuan ja elintarvikkeiden suureen kansalliseen markkinointitapahtumaan, Herkkujen Suomi tapahtumaan 2012 Helsingissä. Vuonna 2013 ja 2014 MANU - hankkeen toimenpiteet on päätetty keskittää koulu-yhteistyöhön seurantaryhmässä käydyn keskustelun perusteella. ProAgria Pohjois-Karjalan hallinnoima EKOTASSU - hanke hoiti lähiruuan edistämistä mm. julkiseen hankintaan ja suurelle yleisölle.

Vuonna 2014 Herkkujen Suomi tapahtumaan MANU-hanke osallistui MMM:n Ruokailoa -osastolle kutsuttuna hankkeena esittelemään koulu-yhteistyötä. Maakunnallisen Herkkujen Suomi-tilaisuuteen osallistumisen valmistelun hoiti EkoTassu - hanke, jonka rahoitus on Pohjois-Karjalan Ely-keskuksesta maatalousrahastosta. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton rahoitus mahdollisti yrittäjien tapahtumaan osallistumisen.

Toimenpiteet tavoite D:n mukaan

Oppiminen naapurimaakunnissa ja ulkomailla tehdyistä koulujen ja maatilojen yhteistyöstä sekä koettujen toimintamallien siirtäminen ja soveltaminen Pohjois-Karjalassa. Toimenpiteenä on tietojen hankkiminen ulkomailta kansainvälisen yhteistyöverkoston avulla sekä opintomatkan ja seminaariosallistumisten ja ulkomaisten asiantuntijaluentojen muodossa. Hankkeella on tutustuttu koulujen ja maatilojen oppimisverkostoon Saksassa, Lernort Bauernhof – verkostoon.

Yhteistyö ja tietojen vaihtoa on tehty erityisesti Pohjois-Savon Maaseutuammattiin ry:n ja Mikkelin ammattikorkeakoulun Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla, EMMA - hankkeen ja Pohjois-Savon Maaseutu ammattiin ry:n kanssa, ja yhteistyö on laajentunut valtakunnalliseksi yhteistyöksi.

EMMA - hanke päättyi syksyllä 2013 ja sai työn jatkajaksi, Eteläsavolaisella maaseudulla opitaan – hankkeen, EMMA2.

Yhteistyössä toteutettu Young and Rural Entrepreneurship -seminaari 18.–19.4.2013 Hirvensalmen Satulinnassa kokosi n. 50 toimijaa Suomesta, Ruotsista, Latviasta, Puolasta, Saksasta ja Venäjältä. MANU - hanke kutsui saksalaisen ÖkoMarkt tahon /verkoston edustajan seminaariin puhumaan. MANU-hanke osallistui seminaarin työpa-jatyöskentelyyn.

11. - 14.11. 2013 MANU - hanke osallistui Stapelfeldissä, Saksassa pidettyyn kansainväliseen maatalaoppimista käsitelleeseen seminaariin: "Farm education- Impulses for Research and practice Second Conference of Academic Initiative on Farms as Sites of Learning, 2013, 11-14 November 2013, Stapelfeld (Cloppenburg)". Seminaarin järjestelyissä olivat mukana Suomesta MTT ja Saksasta Vechtan yliopisto. Seminaarimatka ja samalla opintomatka ulkomaille tutustutti eri maissa tehtävään kouluyhteistyöhön ja maatilapohjaiseen oppimiseen farmbased learning. MANU - hankkeen projektipäällikkö piti seminaarissa esitelmän kouluyhteistyöstä ja maatalaoppimisesta Pohjois-Karjalassa. Liite 7. Seminaarimatka Saksaan

15.–16.1.2014 MTK:n toimihenkilöpäivillä MANU - hanke oli kutsuttuna kertomaan kouluyhteistyöstä Pohjois-Karjalassa. Esitys herätti kiinnostusta järjestökollegojen keskuudessa seurauksena, että kouluyhteistyön tietoa ja materiaalia on toimitettu MANU-hankkeelta syksyllä 2014 tuottajaliittoihin MTK- Kaakkois-Suomi, MTK - Pohjois-Suomi sekä MTK - Etelä-Pohjanmaa.

Vuoden 2014 aikana suunniteltiin valtakunnallista verkostoitumista ja yhteistyötä yhdessä Mikkelin ammattikorkeakoulun Eteläsavolaisella maatilalla opitaan –hankkeen (ja aiemmin EMMA-hankkeen), MTT:n, MTK:n, Ruokatieto Yhdistys ry:n, Maaseutuammatti ry:n ja Maaseutu maistuu nuorille –hankkeen kesken tarkoituksena tiedottaa kouluyhteistyöstä ja maatalaoppimisesta, Farm education. Aikaansaannoksena oli yhteistyöverkoston toteuttama Farm Education –seminaari, joka järjestettiin Helsingissä 7.11.2014. Seminaarissa tarkasteltiin maaseudun ja maatalojen mahdollisuuksia opetuksen tukena niin kansallisesta kuin kansainvälisestä näkökulmasta. Seminaarissa kuultiin, mitä on kouluyhteistyö Saksassa ja Skotlannissa sekä kuultiin kommenttipuheenvuoro, jonka piti koulutusjohtaja Susanna Tauriainen MTK:sta. Työpajoissa käsiteltiin aiheita työryhmissä Maatilat opetuksessa Suomessa. Liite 8. Farm Education -seminaarin materiaalit.

Kouluyhteistyön materiaalia

MANU- hankkeessa on hyödynnetty monien eri toimijoiden tuottamaa ruuan reittiin ja maatalan toimintaan liittyvää materiaalia. Materiaaliapua on saatu MTK, keskusliitolta muun muassa erilaisia kirjasia sekä kortteja ja tarroja. Myös Ruokatiedon materiaalia (Maidon reitti, Lihan reitti, Leivän reitti, Kananmunan reitti, Kasvisten reitti) on käytetty materiaalina maatalaoppimisessa. Vertaamalla oppimista ja toisten hankkeiden materiaalin hyödyntämistä on tehty koko hankkeen ajan. Hankkeessa on laadittu tiedostusmateriaalia koskien kouluyhteistyötä ja maatalaoppimista.

Liite 9a. Maaseutu-TET-esite ja 9b. Koulupäivä maalla-esite

Liite 10a. MANU-hankkeen talvipostikortti ja liite 10b. MANU-hankkeen rollupit (2 kpl)

Tiedotustoiminta hankkeen tapahtumista

Manu-hankkeen tiedotusta on hoidettu ottaen huomioon rahoittajan vaatimukset sekä komission säädökset, jotka edellyttävät ulkoisia merkkejä mm. logot ja tunnuslauseet tiedotusmateriaaliin.

Hankkeessa on tiedotettu yhteistyötahoja kohdennettuna tiedotuksena sähköpostilla, kirjeillä ja puhelimella. Välillisenä kohderyhmänä oleville maatalousyrittäjille on tiedotettu paikallisten MTK-yhdistysten tiedotuksen kautta (kiertokirjeet, järjestön järjestämät tuottajatilaisuudet) sekä verkon välityksellä.

MANU - hanke on lähettänyt tiedotteita tapahtumien edellä maakunnallisille yhteisjake-luna tiedotusvälineille. Tapahtumista on lähetetty sähköpostikutsu tiedotusvälineille 2 – 7 vuorokautta ennen tilaisuuden alkua tai jakso kerrallaan.

MANU - hankkeella on omat sivut MTK - Pohjois-Karjalan internet-sivuilla. Facebook –tiedotus ”MANUhankeTouchCountryside” on ollut jatkuvaa. Hankkeen tiedotusta ovat hoitaneet projektipäällikkö ja projektisihteeri. Manu-hankkeen tapahtumat, erityisesti maatilavierailut ovat saaneet mukavasti palstatilaa ja näkyvyyttä paikallislehdissä. Maakaista - hanke on tiedottanut MANU- hankkeen tapahtumista ja tehnyt filmejä hankkeen toiminnasta, jotka löytyvät internetin YouTube – videopalvelusta kuten ”Maaseutu maistuu nuorille Kiteellä” ja Koulupäivä maalla”

Liite 11. Lehtijuttuja MANU-hankkeesta
 Liite 12a. MANU - hankkeen internet-tiedotusta v.2014 12b. facebook - tiedotusta v. 2014
 Liite 13. Mainio-lehdessä MANU - hankkeen juttu

4.2.2. Aikataulu

Hankkeessa tehdyt toimenpiteet aikajärjestyksessä (1.4.2012 – 31.12.2014)

Kevät- ja kesäkausi 2012

- hankevetäjän valinta ja perehtyminen tehtävään
- yhteistyötahoille tiedotettu sähköpostilla, kirjeillä (oppilaitokset ja koulut, tuottajayhdistykset, neuvontajärjestö, 4H -järjestö, metsäalan organisaatiot, kuntien maaseutuelinkeinoviranomaiset)
- yrittäjiä kartoitettu, kannustettu sekä autettu osallistumaan suureen paikallisen ruuan Herkkujen Suomi 2012 – tapahtumaan 23.–25.8.2012. Tapahtuman suojelijana oli Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö.

Syyskausi 2012

- tiedotettu hankkeen alkamisesta julkisuuteen: lehdet, radio yms.
- yhteyshenkilöverkosto kouluissa (opinto-ohjaajat) ja tuottajayhdistyksissä (kouluvas- taavat ja –yhteistyöhenkilöt) muodostettu ja tiedotettu toimenpiteistä
- kummiyritysverkoston kokoaminen aloitettu ja tiedostettu toiminnasta
- koulujen ja oppilaitosten kanssa sovittu yhteistyöstä
- koulu- ja oppilaitosyhteistyön valmistelua jatkettu ja aloitettu käytännön toteuttaminen
- kummiyritystoimintaa valmisteltu ja suunniteltu käytännön toteuttamista
- yhteyshenkilöiden ja kummiyritysten toimintaa koordinoitu ja tuettu; laitettu sähköpostia ja materiaaliapua koululaisten maatilavierailua varten
- olemassa olevia toimintamalleja kartoitettu maakunnallisesti, valtakunnallisesti
- yhteistyön sisällöistä sovittu kansallisten ja ulkomaisten yhteistyökumppanien kanssa
- seurantaryhmä kokoontui
- hankkeen kevään toimintaa suunniteltu
- projektisihteerin valinta

Kevät- ja kesäkausi 2013

- projektisihteeri aloitti työt
- koulu- ja oppilaitosyhteistyö sekä kummiyritysyhteistyö täyteen vauhtiin
- palautteiden keräämistä tiedotustilaisuuksista
- yhteyshenkilöiden, oppilaitosten ja kummiyritysten toiminnan jatkon suunnittelu, koordinointi ja tukeminen
- uusia toimintamalleja ja päiväohjelmia on akennettu yhdessä koulujen ja kummimaati- lojen kanssa
- koulupäivissä maatilalla kokeiltu erilaisia toteutuksia
- kansainvälinen seminaari ja vertaamalla oppimistilaisuus kansallisten ja ulkomaisten yhteistyökumppanien kanssa kouluyhteistyöstä huhtikuussa 2013
- yrittäjien kartoittaminen ja kannustaminen osallistumaan Herkkujen Suomi 2013 tapahtumaan toimenpiteenä MANU – hankkeessa siirtyi EkoTassu-hankkeelle sen saatua rahoituksen maaseuturahastosta, ja se otti Herkkujen Suomi-tilaisuuteen osallistumisen valmisteluun.

Syyskausi 2013

- koulu- ja oppilaitosyhteistyö sekä kummiyritysyhteistyötä jatkettiin
- koulu yhteistyön toimintamallien parantaminen yhdessä koulujen ja kummiyritysten kanssa
- tilastojen keräämistä tiedotustilaisuuksista
- yhteys henkilöiden, oppilaitosten ja kummiyritysten toiminnan jatkon suunnittelu, koordinointi ja tukeminen

Kevät- ja kesäkausi 2014

- koulu- ja oppilaitosyhteistyön käytännön toteuttamisen jatkaminen
- kummiyritystoiminnan käytännön toteuttamisen jatkaminen
- tilastojen keräämistä ja kokoamista tiedotustilaisuuksista
- yhteys henkilöiden, oppilaitosten ja kummiyritysten toiminnan jatkon suunnittelu, koordinointi ja tukeminen
- koulu yhteistyön toimintamallien vakiinnuttaminen Pohjois-Karjalassa koulujen ja kummiyritysten kanssa

Syyskausi 2014

- seurantaryhmän kokous 19.9.
- yhteys henkilöiden, oppilaitosten ja kummiyritysten toiminnan jatkon suunnittelu, koordinointi ja tukeminen
- yhteistyön tiivistäminen Pohjois-Karjalan Ammattiopisto Kiteen kanssa luonnonvaran alan koulutusmahdollisuuksien esille tuomiseksi yläkoululaisille
- hankkeen, koulujen ja maatilojen välisen yhteistyön jatkaminen maatilavierailujen ja kouluilla vierailujen merkeissä
- MANU – hanke osallistui kutsusta MMM:n ”Ruokailoa” osastolle Herkkujen Suomi 2014 - tapahtumaan 21.–23.8.2014
- palautteen kerääminen kaikilta tahoilta, hankkeen toiminnan ja onnistumisen loppuarviointi
- hankkeen päättämiseen liittyvät toimenpiteet, yhteistyöseminaari 7.11.2014 Helsingissä ja päätöstilaisuus MTK- Pohjois-Karjalan syyskokouksessa 2.12.2014 ja
- loppuraportin kirjoittaminen ja viimeisen maksatushakemuksen valmistelu
- seurantaryhmän 4.12.2014

4.2.3. Resurssit

Hankkeen toteuttaja on Maataloustuottajain Pohjois-Karjalan liitto, MTK - Pohjois-Karjala r.y. Yhdistys, jonka jäseniä hankkeen alkaessa oli 20 maataloustuottajayhdistystä, 12 jäsen- ja 6 kannattajamanttaalikuntaa, 2 osuusmeijeriä, 2 osuusteurastamo, Pohjois-Karjalan osuuspankkiliitto ja osuuspankit, 1 osuuskauppa sekä Lähivakuutusryhmän Itä-Suomen Liitto ja Keskinäinen vakuutusyhtiö LähiTapiola.

MTK - Pohjois-Karjalan henkilöjäseniä oli 31.12.2012 yhdistyksittäin 6438 henkilöä MTK:n jäsenrekisterin mukaan. MANU- hankkeen päättyessä 31.12.2014 tuottajayhdistyksiä oli 19 (ja 18 tuottajayhdistystä 1.1.2015) ja 31.12.2014 jäsenmäärä oli 6171 henkilöä.

MANU- hankkeen taloushallinnon on hoitanut MTK- Pohjois-Karjala sekä ja hankkeen vaatiman väliaikaisrahoituksen ja siitä aiheutuneet kustannukset.

Hakijan palveluksessa työskentelee kolme toimihenkilöä: toiminnanjohtaja, toimistosihiteeri ja järjestöagronomi, joka on tehnyt hanketyötä oman toimen lisäksi yli kymmenen vuotta. Henkilökunta on työskennellyt jo vuosia yhdessä ja ovat ammattitaitoisia. Lisäksi liitolla on vahvat sidosryhmäyhteydet koulutus- ja kehittämisorganisaatioihin, rahoittajatahoihin, kuntiin ja elintarvikkeita jalostaviin yrityksiin sekä tuottajaorganisaation

eri tahoihin. Hankkeella on käytävissä toimitilat keskeisellä paikalla Joensuussa, hyvät tietoliikenneyhteydet, mukaan lukien kannettavat tietokoneet, dataprojektori ja videoneuvottelutekniikka ja matkapuhelimet nettiliittymineen.

Yhteistyö, joka tuo myös resurssia lisää

Maatilaritusten kanssa on tehty hankkeessa keskeistä yhteistyötä järjestämällä tapahtumia ja yläkoululaisten ”koulupäivä maatilalla” päiviä maatala oppimisympäristönä. Maatalousyrittäjät ovat oman ammattialansa asiantuntijoina olleet kertomassa ruuan reittiä pellolta pöytään ja maatalousyrittämiseen liittyvää asiaa. Yrittäjille on maksettu työavusta nimelliskorvaus.

Pohjois-Karjalan yläkoulut ovat olleet kattavasti mukana hankkeessa ja opettajien työpanos sekä osaaminen on tuonut resurssia hankkeeseen.

Pohjois-Karjalan koulutuskunta, Ammattiopisto Kitee (aiemmin Kiteen Koivikko) on luonnonvara-alan koulutuksista tiedottamisessa mukana opettajien ja koulutuksessa olevien oppilaiden työpanoksella.

Paikallisten tuottajayhdistysten (MTK-yhdistysten) jäsenten avulla on saatu talkooapua tapahtumien järjestämiseen. Tuottajayhdistykset ovat kirjanneet MANU -hankkeen myös omaan vuosittaiseen toimintasuunnitelmaansa, mikä on sitouttanut hankkeeseen mukaan ja varmistaa myös toimenpiteiden juurruttamista hankeajan jälkeen. Luottamushenkilöistä yhdistysten kouluvastaavat, kuluttajavastaavat sekä nuorten yhteyshenkilöt ovat olleet muiden johtokunnan jäsenten ohella hankkeessa aktiivisesti mukana.

Yritysten kuten ItäMaito, Lihakunta/Atria ja HKAgri kanssa on tehty yhteistyötä tilaisuuksien toteuttamisessa ja myös tarjottavien tuotteiden muodossa. Myös Pyhäselän ja Nurmeksen 4H:n sekä MHY- Pohjois-Karjalan kanssa tehtiin yhteistyötä tapahtumien järjestämisessä. Yritykset ja tahot tarjosivat tuotteita ja/tai työapua.

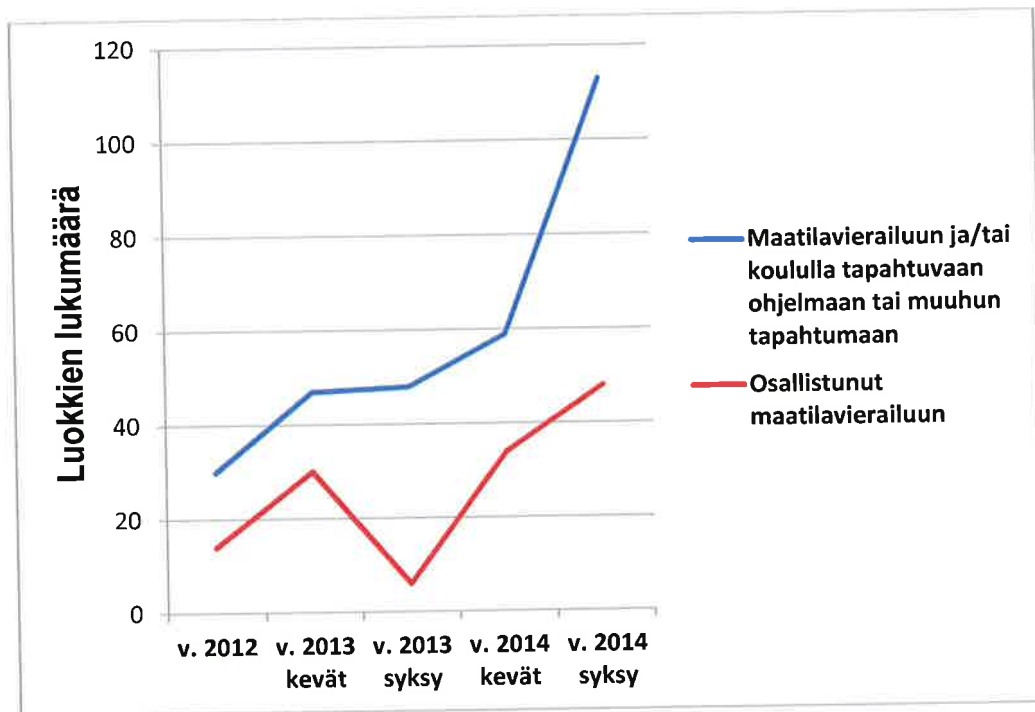
4.3. Hankkeen määrälliset saavutukset ja palautteet

Hankkeen määrälliset tulokset

MANU – hanke on saavuttanut kaikki Pohjois-Karjalan alueen kunnat ja yläkoulut. Vuoden 2014 loppuun mennessä hankkeen toiminnassa on ollut mukana 22 yläkouluja ja 4 alakouluja, joista 297 eri koululuokkaa jokaisesta Pohjois-Karjalan kolmestatoista kunnasta. Hankkeen tapahtumiin on osallistunut yhteensä 5036 oppilasta ja opettajia 339 mukaan lukien opinto-ohjaajat ja koulunkäyntiavustajat. Kaiken kaikkiaan 2844 oppilasta on vierailut maatilalla tai maaseutuyrityksessä. Maatilavierailuja on tehty hankkeen aikana syksystä 2012 alkaen yhteensä 132 eri koululuokan kanssa.

Toiminta on aktivoitunut hankkeen edetessä. Sitä selittää koulujen kiinnostumisen lisäksi hankkeessa luodun yhteistyöverkoston onnistunut toiminta. Hanke on saanut rakennettua kouluyhteistyöverkoston, jossa on koulujen lisäksi mukana 35 kummimaatila. Toiminnassa on ollut mukana myös kaikki tuottajayhdistykset. Kaikkiaan maatiloja vierailukohteina on ollut 39, joissa yrittäjiä 68. Suurin osa maatiloista ottaa vastaan myös TET -harjoittelijoita. Yhteyshenkilönä kouluilla ovat toimineet lähinnä opinto-ohjaajat ja rehtorit.

Kaaviossa 1 on kuvattuna vuosittain hankkeen toimintaan osallistuneiden luokkien lukumäärä. kaaviosta on nähtävissä, toiminta on syksyä 2014 kohti vilkastunut.

Kaavio 1. Viivadiagrammi hankkeen toimintaan osallistuneista koululuokista vuosittain

Vuoden 2012 aikana hankkeessa luotiin yhteistyöverkosto, johon kuuluvat maakunnan yläkoulut ja kummimaatilat sekä muut yhteistyökumppanit ja maatilavierailuja ja muita hankkeen tapahtumia toteutettu yhteistyöverkoston avulla.

Vuosina 2012–2013 on kohdistanut kouluihin runsaasti tiedotusta hankkeen palveluista ja lähestynyt henkilökohtaisesti opinto-ohjaajia ja opettajia puhelimitse aktivointimielessä.

Vuonna 2014 koulut ovat olleet jo itse aloitteellisempia. Kouluille on lähetetty yhteisviestejä hankkeen tarjoamista tapahtumista ja tiedotettu kuulumisista.

Yläkouluista useammat ovat osallistuneet hankkeen toimiin useammin kuin kerran.

Kohderyhmänä yläkouluikäiset ovat olleet hankkeen tavoitteisiin nähden sopivaa ikäluokkaa, koska jatko-opintojen suunnittelu ja oman alan löytäminen ovat heille ajankohtaisia. Hanke on tarjonnut mahdollisuuden tutustua luonnonvara-alaan ja nuoret ovat päässeet näkemään mm. maaseudun ammatteja. Kohderyhmän kanssa toimiessa on suurimpana haasteena ollut saada nuoret innostumaan ja osallistumaan keskusteluun. Tähän on auttanut ennakkoon suunniteltu ohjelma, toiminnallinen tekeminen ja pienryhmissä työskentely. Ohjelmista on pyritty tekemään monipuolisia, tietoiskutyyppejä ja käytäntöön sovellettavia, jotta nuorten kiinnostus on ollut helpompi herättää. Hankkeen toiminnan myötä nuorten käsitys alasta on laajentunut ja he ovat saaneet maaseudun ammasteista, maataloudesta ja kestävästä ruuantuotannosta monipuolista tietoa.

Palautteet

Hankkeen toimintaa ja tapahtumien onnistumista, on pyritty selvittämään kvalitatiivisilla menetelmillä. Hankkeen aikana on pyydetty opettajilta palautetta palautelomakkeen muodossa: maatilavierailuilta, luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien esittelytilaisuuksista ja yrittäjän oppitunneista koululla. Saadut palautteet on koottu tilastoksi, kaaviokuviksi sekä sanallisia palautteita on analysoitu.

Maatilavierailujen järjestelyt ovat sujuneet kiitettävästi (89%) tai hyvin (11%) kirjallisten palautteiden ja kasvotusten saadun palautteen perusteella. Maatilavierailuista saatu sanallisessa palautteessa toistuvat sanat: hyvä, tärkeä, tarpeellinen, loistava, erinomainen.

Opettajat ovat pitäneet hankkeen järjestämiä maatilavierailuja tärkeinä. He ovat huomanneet nuorison erkaantuneen maataloudesta, ja maatila on heille vieras paikka. Mukana olevia tuottajia on keuhuttu asiantuntevasta esiintymisestä ja kiiteltu maatilavierailun onnistumisesta. Hankkeen tapahtumat järjestelyineen ja ohjelmineen ovat saaneet paljon kiitosta. Maatilavierailujen osallistavaa toimintaa esim. tehtävien ja visailun muodossa on pidetty hyvänä asiana. Oppilaiden kiinnostus asiaa kohtaan on ollut helpompi saada, ja heitä on pystytty aktivoimaan. Maatilavierailun aikataulu koettiin osassa opettajien palautteista liian väljäksi ja osassa tilanne oli juuri päinvastoin eli aikaa olisi saanut olla enemmän ja hieman kiirettä piti.

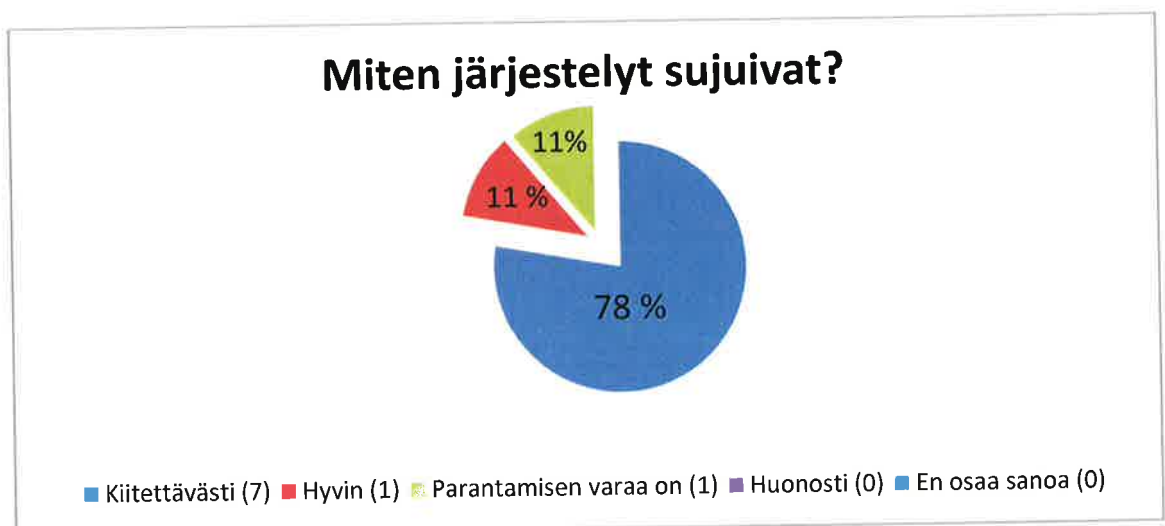
Maatilavierailujen järjestelyjen sujuvuus kaaviokuvana 2.

Kaavio 2. Maatilavierailujen järjestelyt.

Yrittäjien oppitunnit kouluilla ovat saaneet myös paljon kiitosta opettajilta sanallisesti ilmaistuna siten, että yrittäjät osaavat ammattitaidolla kertoa ammattiinsa ja omaan työhönsä liittyvistä asioista kiinnostavasti. Yrittäjä kohtaa oppilaat ensin koulussa pidettävällä oppitunnilla ennen maatilavierailua, ja saa tuntumaa siitä millainen ryhmä maatilalle on tulossa, ja mitkä ovat myös tiedolliset kiinnostukset oppilailla.

Maatalousyrittäjien kouluissa pitämien oppituntien onnistuminen kaaviokuvana 3.

Kaavio 3. Yrittäjän oppitunnit kouluilla

Luonnonvara-alan esittelytilaisuuksissa on ollut esittelemässä alan mahdollisuuksia alan opiskelijoita, opettaja sekä maatalous-/maaseutuyrittäjä. Tilaisuuksissa yläkoulu-oppilaat ovat saaneet kattavan kuvan alan opiskelu mahdollisuuksissa Pohjois-Karjalan Ammattiopisto Kiteellä. Oppilaat ja opettajat ovat pitäneet tilaisuuksia tarpeellisina ja tällaisille tilaisuuksille on ollut paljon kysyntää.

Luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksista tiedotustilaisuudet kouluissa kaavio 4.

Kaavio 4. Luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien tiedotustilaisuudet kouluilla

4.4. Toteutuksen organisaatio

Hankkeen hakijana ja toteuttajana toimi MTK - Pohjois-Karjala r.y.. Hanketyössä on jo hankevalmistelussa mukana olleita tahoja, jotka ovat rakentuneet yhteistyöverkostoksi.

Projektin vastuhenkilönä on toiminut toiminnanjohtaja Vilho Pasanen. Projektipäällikönä on järjestöagronomi Maija Kakriainen puolella työajastaan. Projektisihteerinä toimi 1.2.2013- 15.3.2014 Terhi Lehikoinen, agrologi (AMK) ja työsuhde oli yhdeksän kuukautta vuonna 2013, kesäajalla ei palkattuna. Ajalla 10.3.2014 – 31.12.2014 projektisihteerinä oli Teela Kortelainen agrologi (AMK). Kirjanpidon hoiti toimistosihteerä Sirpa Kukkonen MTK - Pohjois-Karjalasta.

MTK - Pohjois-Karjalan johtokunta on käsitellyt säännöllisesti hankkeen asiat johtokunnan kokouksissa ja näin tieto toiminnasta on siirtynyt organisaatiossa. Samalla hallinnoija on sitoutunut toimintaan ja toiminta on saanut tarvitsemansa tuen sekä hyväksynnän.

4.5. Toimijoiden yhteistyö

Seurantaryhmä

MANU - hankkeessa on seurantaryhmä ja siihen kuuluvat seuraavat tahot ja henkilöt

- Pohjois-Karjalan ELY-keskus: rahoittajan edustaja Terho Sirviö
- Yläasteiden opettajien edustaja: opinto-ohjaaja Kati Huttu-Pantsari, Joensuun normaalikoulu
- Kummiryitysten edustaja: lammastalouslyrittäjä Outi Sirola
- ProAgria Pohjois-Karjala ry: Maa- ja kotitalousnaisten toiminnanjohtaja Johanna Rinnekari

- MTK-Pohjois-Karjala r.y: toiminnanjohtaja Vilho Pasanen ja maaseutunuorten puheenjohtaja, maatalousyrittäjä Otto Saikkonen
- Pohjois-Karjalan 4-H: johtaja Kari Kuokkanen
- Pohjois-Karjalan Uusyrittäjäkeskus ry: toimitusjohtaja Heikki Pietarinen
- luonnonvara-alan koulutus, Pohjois-Karjalan ammattiopisto Kitee: koulutuspäällikkö Tuula Harinen
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, johtaja Ulla Asikainen
- Metsä- ja metsäenergia-ala ammatiksi – hanke, projektipäällikkö Risto Julkunen

4.6. Kustannukset ja rahoitus 1.4.2012–31.12.2014

Hankkeen kustannusarvio

Hankkeen hyväksytyt kustannukset ovat yhteensä 223947,00 jäljempänä esitetyn ja hyväksytyt kustannusarvion mukaisesti. Hankkeen toteutusvaiheessa kustannusarvio on ohjeellinen ja sitä ei voi kuitenkaan ylittää. Ohjeellisuus tarkoittaa, että kustannusryhmien keskinäinen osuus ei ole sitova.

Kustannusarvio jakautuu seuraavasti

	Haettu (euroa)	Hyväksytyt (euroa)
Palkkauskulut ja palkkiot	119440,00	119440,00
Ostopalvelut	66585,00	66585,00
Vuokrat	3955,00	3955,00
Kotimaan matkakulut	24017,00	24017,00
Ulkomaan matkakulut	2100,00	2100,00
Muut kustannukset	7850,00	7850,00
Kokonaiskustannukset	223947,00	223947,00
Hyväksyttävät kustannukset yhteensä	223947,00	223947,00

Kustannusarvio sisältää arvonlisäveron

Hankkeen rahoitussuunnitelma

Maaseutu maistuu nuorille – MANU - hankkeelle ajalle 1.4.2012 - 31.12.2014 haettiin rahoitusta Pohjois-Karjalan ELY-keskukselta 223 947 euroa, josta yksityisen rahan osuus 5 % ja muu julkinen raha 5 %. Päätös 21.6.2012 oli 223 947,00 euroa, josta EU+valtio 90 % eli enintään 201 552,30 euroa ja yksityisen rahan osuus 10 % eli 22394,70 euroa. Haettua muuta julkista rahoitusta, joka olisi koulutusorganisaatioiden rahaa, ei hyväksytty, vaan se kääntyi yksityiseksi rahaksi. Se tarkoitti, että hallinnoijan hakema, yksityisen rahan osuus 11 197 euroa kaksinkertaistui. MANU -hankkeessa ei ole kuntarahaa.

Rahoitus jakautuu seuraavasti

	Haettu euroa	Hyväksytyt euroa
EU+valtio	201553,00	201552,30
EU-osuus		90698,53
Valtion osuus	0,00	110853,77
Muu julkinen rahoitus	11197,00	0,00
Julkinen rahoitus yhteensä	212750,00	201552,30
Yksityinen rahoitus (rahallinen)	11197,00	22394,70
Yksityinen rahoitus yhteensä	11197,00	22394,70
Hyväksytyt rahoitus yhteensä	223947,00	223947,00
Kokonaisrahoitus	223947,00	223947,00

Rahoitusarvio sisältää arvonlisäveron

Omarahoitusosuuden 10 %, hoitamiseksi MTK - Pohjois-Karjala vastaa siitä yhdessä MTK-yhdistyksien ja sidosryhmien kanssa (Pohjois-Karjalan maataloussäätiö, ItäMaito,

Lihakunta, päivittäiskauppa ja maatalouskauppa, pankit). Rahoittajista Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä joutui jäämään pois ja se asetti haasteen hallinnoijalle ja muille yhteistyökumppaneille.

Toteutuneet kustannukset 1.4.2012 – 31.12.2014

Projektin nimi:	Maaseutu maistuu nuorille, MANU-hanke			
Projektikoodi:	1442/3560-11			
Rahoituspäätös ajalle:				
Projektin toteutuneet kustannukset:	Projektipäätös 21.6.2012-31.12.2014	Käyttö , € 1.4.2012-31.12.2014	Jäljellä 31.12.14	Käyttö % 1.4.2012-31.12.2014
Palkat ja palkkiot, yht	119440,00	142885,38	-23445,38	119,63
Projektihenkilöiden palkat ja .....sivukulut				
Palkkiot				
Ostopalvelut	66585,00	45152,12	21432,88	67,81
Vuokrat	3955,00	6161,90	-2206,90	155,80
Matkakulut	26117,00	17989,88	8127,12	68,88
Kotimaan matkakulut	24017,00			0,00
Ulkomaan matkakulut	2100,00			0,00
Muut kustannukset	7850,00	9159,93	-1309,93	116,69
HYVÄKSYTYT KUSTANNUKSET, ELY	223947,00	221349,21	2597,79	98,84
- ei hyväksyttävät kulut (TOT,)		830,74	0,00	
KUSTANNUKSET yht	223947,00	222179,95		

Kustannuksista:

MANU-hankkeen kokonaiskäyttö on 222179,95 euroa, josta ei -hyväksytyjä kustannuksia on 830,74 euroa ennen viimeistä maksatuspäätöstä (jäävät kokonaan hallinnoijan kustannuksiksi.). Jos ELY-keskus hyväksyy viimeisen maksatushakemuksen haettavan mukaisesti rahoitettavaksi, niin MANU-hankkeen lopulliset hyväksyttävät kustannukset ovat 221349,21 euroa. Rahoituspäätöstä jää käyttämättä 2597,79,05 euroa ennen projektipäällikön lomakorvauksen maksamista.

Palkat ja palkkiot – kustannukset muodostuvat hankehenkilöstön palkkakustannuksista. Palkkiot ovat koululaisten maatilavierailuihin liittyviä kustannuksia. Ostopalveluina hankitaan hankkeen toimenpiteisiin kuuluvia koululaisten maatilavierailuja ja niistä aiheutuu kustannuksia (linja-autokuljetuksia, korvausta yrittäjille vierailusta, tilaisuuksien järjestämiseen osallistuneiden asiantuntijoiden kustannuksia). Ostopalveluina on hankittu myös hankkeen mm. tiedotusmateriaalia. Hankkeen esite kilpailutettiin ja hankinta toteutettiin vuonna 2013 ThomasMedialta ja materiaalia päivitettiin vuonna 2014.

Matkakustannukset ovat hankehenkilöstön matkakustannuksia. Vuokrat hankkeelle on jyvitetty käytetyn toimistotilan käytön suhteessa todellisista kustannuksista.

Toteutuneet kustannukset vastaavat kokonaisuutena kustannusarviota, ja poikkeavat palkkojen ja ostopalvelujen osalta hyväksytystä budjetista. Syynä tähän on koululaisten maatilavierailujen järjestäminen isompina tapahtumina, jolloin toteutuskertoja väheni ja ostopalvelujen käytössä tuli rationalisointietu. Palkkakustannus muodostui suunniteltua suuremmaksi ottamalla huomioon työtarpeen hankkeen viimeisenä vuonna ja projektisihteerin kokoaikaisuuden. Kokoaikaisuus vaikutti myös vuokrakuluihin. Projektisihteerin vaihtuminen kesken hankkeen lisäsi myös palkkakustannuksia.

Toteutunut rahoitus 1.4.2012 – 31.12.2014

Toteutunut rahoitus:	Projekti-päätös 21.6.2012- 31.12.2014	Käyttö, € 1.4.2012- 31.12.2014	Jäljellä 1.4.2012- 31.12.2014
P-K Ely-keskus; EU+valtio	201552,30	199214,29	2338,01
Muu julkinen rahoitus, mikä			
Kunnat (0%)	0,00		
- rahallinen osuus			
- laskennallinen osuus			
Yksityinen (10%)	22394,70	22134,92	259,78
- rahallinen osuus			
- laskennallinen osuus			
Projektin tulot			
PROJEKTIPÄÄTÖS TOT. YHT.	223947,00		
MAKSATUSHAKUYHTEENSÄ		221349,21	2597,79

MANU-hankkeen kokonaisrahoitus on 221349,21 euroa vaatiin vielä Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen maksatuspäätöksen. Rahoituspäätöstä on käyttämättä 2597,79 euroa ja se kohdistetaan hankkeen päättötoimiin.

MTK-Pohjois-Karjalan osalle yksityisrahoituksesta 22134,92 eurosta jää kaikkiaan 6332,92 euroa ja lopputoimista vielä noin 260 euroa.

4.7. Raportointi ja seuranta; kokoukset, seurantaryhmätyöskentely

Hankkeen toiminnasta ja tuloksista ja tuotoksista on raportoitu rahoittajille ja yhteistyökumppaneille seurantaryhmän kokouksissa ja väliraporteissa. Maaseutu maistuu nuorille, MANU – hankkeen seurantaryhmä on kokoontunut seuraavasti: vuonna 2012 yhden kerran 30.11.2012 ja vuonna 2013 kaksi kertaa 14.3.2013, 29.8.2013. Vuonna 2014 oli kolme kokousta: 28.3.2014, 19.9.2014 ja 4.12.2014.

4.8. Toteutusoletukset ja riskit

Projekti aloitettiin suunniteltua huomattavasti myöhemmin johtuen projektipäätöksen ajankohdasta ja hallinnoijan MTK-Pohjois-Karjalan haluttomuudesta aloittaa hanke koulujen sulkeutuessa kesälomakaudeksi. Syyslukukausi 2012 olisi pitänyt suunnitella koulujen kanssa jo keväällä, jotta olisi saatu enemmän kouluja mukaan heti alussa. Hankkeen alkutiedotus toimi ja hanke sai kuitenkin rakennettua riittävät toteutusverkotot jo vuonna 2012. ja projektisihteerin työsuhteen alkaessa vuoden 2013 alusta käytännön toimia päästiin jatkamaan täydellä vauhdilla. Hankkeen budjetti oli tiukka ja se ei olisi sallinut projektisihteerin palkkaamista aikaisemmin kuin vuoden 2013 alusta. Näin menetellen myös työsuhteesta saatiin eheämpi. Toteutuksen riskejä pienensi myös koulujen resurssipula, jolloin ulkopuolelta tarjottuun, opetukseen liittyvään apuun tartuttiin helpommin ja ennako-oletus toimi. Koulujen opetussuunnitelmissa on myös elementtejä, jotka kannustavat yhteistyöhön. Ennakkoriskinä pidettiin myös EU:n ohjelmakauden vaihtumista ja hankkeen päättämistä onnistuneesti ehdottomaan päivämäärään 31.12.2014 mennessä. Hakija MTK-Pohjois-Karjala toteutti hankkeen suunnitellussa projektiajassa.

4.9. Yhteistyökumppanit

Hankeyhteistyöstä sovittiin hankkeen alkaessa ja yhteistyötä tehty seuraavien hankkeiden ja tahojen kanssa:

- Metsä- ja metsäenergia-ala ammatiksi -hanke, hankeen rahoittaja on Pohjois-Karjalan ELY-keskus maaseuturahasto ja hankkeen hallinnoijana toimii Suomen metsäkeskus, julkiset palvelut, Pohjois-Karjala, toteutusaika 1.5.2011 – 30.6.2013. Yhteispalaverissa on suunniteltu TET - jaksojen toteuttamista ja luonnonvara-alan opetuksen laajentamiseksi peruskouluissa tiedottamista.
- Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla, EMMA- hanke (rahoittajana Etelä-Savon ELY-keskus, hallinnoijana Mikkelin ammattikorkeakoulu, <http://www.mamk.fi/emma-hanke>)
- Etelä-Savolaisella maatilalla opitaan, toteutusaika 1.9.2013 - 31.12.2014, hallinnoija Mikkelin Ammattikorkeakoulu.
- Maaseutuammattiin ry:n kanssa, (Pohjois-Savo, Savonkatu 18 C, 70110 Kuopio, <http://www.maaseutuammattiin.fi/>).
- OpenFarm- Päivä-Maalla- hanke (Rahoittajana Maaseutuverkosto ja hallinnoi MTK r.y.), jonka avulla MANU - hanke on saanut materiaalia kouluyhteistyötä varten.
- EKOTASSU -kehittämishanke (hallinnoijana ProAgria Pohjois-Karjala). Hanke päättyy 31.12.2014.
- ProAgria Pohjois-Karjalan Karelia á la carte - verkosto (<http://www.kareliaalacarte.fi/>) Pohjois-Karjalan aikuisopiston Elintarvikealan koordinoitihanke (<http://elompk.info/>)
- Pohjois- Karjalan maakuntaliitto: yhteistyö Herkkujen Suomi 2012 tapahtumaan osallistumiseksi.
- Kehittämissyhtiöt Josekin, Pikes ja Ketä sekä MSL Pohjois-Karjalan aluejärjestö, joiden kanssa tehtiin rahoitussuunnitelmia Herkkujen Suomi 2012 tapahtuman osallistumisen onnistumiseksi. Rahoitus oli erillisenä MANU - hankkeesta MTK – Pohjois-Karjalan kirjanpidossa.
- Laiffia landella – hanke (<http://www.msl.fi/laiffi>), jonka kanssa toteutettiin facebook -tiedotuskoulutusta MANU - kummimaatilojen yrittäjille ja tiedotusvastaville
- Maakaista-hanke, <http://maakaista.fi/>.
- Pohjois-Karjalan koulutus kuntayhtymä, Ammattiopisto Kiteen Koivikko, myöhemmin Ammattiopisto Kitee.

4.10. Hankkeen tulokset ja vaikutukset

MANU-hanke on tiedottanut suurelle joukolle kohderyhmistään

Pohjois-Karjalan opinto-ohjaajille, luokan ja aineen opettajille, rehtoreille, koulutoimen henkilöstölle, koulun ruokahuollon henkilöstölle maatilojen yrittäjille, maaseutuyrittäjille, elintarvikkeita jalostaville pienyrittäjille, tuottajayhdistysten luottamushenkilöille ja jäsenistölle, suurelle yleisölle ja tiedotusvälineille sekä rahoittajille ja hanketoimijoille ja yhteistyökumppaneille MANU-hanke on tiedottanut maaseudusta ja sen suomista mahdollisuuksista elää ja yrittää.

Pohjois-Karjalan yläkoululaiset ovat kattavasti saaneet innostavaa ja asiallista tietoa maaseudun tarjoamista mahdollisuuksista työllistymisen, yrittäjyyden ja opiskelun suhteen.

Hankkeen toiminnassa on ollut mukana 22 yläkoulua ja 4 alakoulua. Toisen asteen oppilaitosten opiskelijoita ei ole toiminnassa ollut mukana alkuperäisistä suunnitelmista huolimatta, koska yläkouluja on ollut runsaasti mukana toiminnassa eivätkä resurssit ole riittänyt toisen asteen opiskelijoihin. Toisen asteen opettajia ja opiskelijoita on ollut hankkeessa tiedottamassa luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksista.

Nuorten käsitys maataloudesta ja maatilalan osuudesta ruuantuotannonketjussa on ajan myötä hämärtynyt. Vieraantuminen ja kaupungistunut ovat aiheuttaneet sen, ettei nuorilla ole kosketusta maatalouteen ja harva on päässyt käymään/tutustumaan maatilalan toimintaan tai tietää mistä ruoka tulee.

MANU – hankkeen toiminnan kautta nuoret ovat päässeet tutustumaan ja saaneet tietoa maatalouden ja ruuantuotannon aihepiiristä monipuolisesti. Hankkeen toiminnan myötä nuorien käsitys maatalan toiminnasta, maatalousyrittäjän työnkuvasta, kestävästä ruuantuotannosta ja maataloudesta on laajentunut. Maaseudusta on tarjottu ajantasaista tietoa ja siitä on tullut nuorille ja kasvattajilleen tutumpi ja kiinnostavampi paikka. Maaseudun imagoa on kohotettu ja näkyvyyttä saatu aikaan tiedotusvälineissä.

Taulukossa 1 on kuvattuna vuosittain hankkeen osallistujatiedot.

	Vuosi 2012	Kevät 2013	syksy 2013	Kevät 2014	Syksy 2014	Yhteensä:
Avoimet ovet-tapahtumat maatilalla	450	-	-	-	-	450
Osallistunut maatilavierailuun ja/tai koululla tapahtuvaan ohjelmaan tai muuhun tapahtumaan, oppilas lkm:	522	808	811	1042	1853	5036
Osallistunut maatilavierailuun ja/tai koululla tapahtuvaan ohjelmaan tai muuhun tapahtumaan, luokkien lkm:	30	47	48	59	113	297
Osallistunut maatilavierailuun, oppilas lkm:	226	510	201	969	938	2844
Osallistunut maatilavierailuun, luokkien lkm:	14	30	6	34	48	132
Osallistunut maatilavierailuihin, opettajien lkm:	15	33	16	63	75	202
Kouluja mukana, uusia vuosittain	5	13	0	4	4	26
Kouluja, kaikkiaan	4	18	18	22	26	26

Taulukko 1. Manu-hankkeen osallistujatiedot 1.4.2012 - 31.12.2014

Vuonna 2012 MANU - hankkeen maatilavierailuihin, luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien/maaseudun ammattien esittelytilaisuuksiin ja maatilayrittäjien oppitunteihin kouluissa ennen maatilavierailuja osallistui yhteensä 522 oppilasta ja 30 koululuokkaa. Maatilavierailuihin osallistui 226 oppilasta ja 14 eri luokkaa. Avoimet Ovet - tapahtumissa maatiloilla kävi arviolta noin 450 henkilöä tutustumassa maatalojen toimintaan.

Vuonna 2013 MANU - hankkeen maatilavierailuihin osallistui yhteensä 711 oppilasta ja 36 eri koululuokkaa. Kaiken kaikkiaan MANU - hankkeen tapahtumiin, tilaisuuksiin ja maatilavierailuihin osallistui vuonna 2013 yhteensä 1619 oppilasta ja 95 luokkaa. Näitä tapahtumia ja tilaisuuksia olivat Lähirooka teemapäivät työpajoineen Nurmeksen Kirkkokadun koululla, luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien ja maaseutuammattien esittelytilaisuudet eri kouluilla ja maatilayrittäjän oppitunnit kouluissa ennen maatilavierailuja.

Vuoden 2014 aikana MANU - hankkeen tapahtumiin, tilaisuuksiin ja maatilavierailuihin osallistui yhteensä 2895 oppilasta ja 172 luokkaa. Näitä tapahtumia ja tilaisuuksia olivat luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien ja maaseudun ammattien esittelytilaisuudet eri kouluilla ja maatilayrittäjän oppitunnit kouluissa ennen maatilavierailuja. MANU - hankkeen maatilavierailuihin osallistui yhteensä 1907 oppilasta ja 82 eri koululuokkaa.

Hanke on tiedottanut 200 – 300 opettajalle, joita yli 200 on osallistunut oppilaiden kanssa maatilalla tapahtuvaan oppimiseen. Tiedotuksen kohteena ovat olleet hankkeen mautilojen yrittäjät; vierailukohteina on ollut 39, joissa yrittäjiä 68.

Maaseutuyrityksiä on kannustettu yhteistyöhön ja suunniteltu yhteisiä markkinointitapahtumia sekä osallistuttu niihin. Vuonna 2012 suunniteltiin osallistumista valtakunnalliseen Herkkujen Suomi tapahtumaan ja rakennettiin yhteisesiintymistä. Tapahtumaan osallistumiseksi tiedotettiin EU:n rahoitusmahdollisuuksista ja elintarvikeyrityksien osallistuminen toteutui yritysryhmähankkeen ja rahoituksen turvin. MANU -hankkeen avulla koottiin osallistujat. Yrittäjine yhteistyö lisääntyi markkinoille pääsemiseksi. Maakunnassa paikallisen elintarvikkeen pk - tuottajien yhteistyö on tiivistynyt ja tunnettuus paikallisesta tarjonnasta parantunut. Yrittäjät ovat osallistuneet toistamiseen Herkkujen Suomi tapahtumaan 2013 ja 2014 erilaisten muiden rahoitusten ja omarahoituksensa avulla.

Kaikki tuottajayhdistysten syys- ja vuosikokouksiin osallistuneet yhdistyksen jäsenet sekä kokousvieraat, noin 200 henkilöä syysin kevään syksystä 2012, ovat saaneet tietoa EU:n rahoituksista sekä maaseuturahaston rahoittamasta MANU- hankkeesta. Kuulijoiden joukossa maanviljelijöiden lisäksi on ollut muun muassa maaseutuviranomaisia, pankkien ja vakuutusyhtiöiden toimihenkilöitä, jatkojalostavien yritysten edustajia.

Suuri yleisö on saanut asiallista tietoa vihreistä elinkeinoista, kestävästä maataloustuotannosta ja paikallisista elintarvikkeista.

MANU-hankkeessa on kehitetty suunnitelmallisesti toimintatapoja

MANU – hankkeen kolme tapaa toimia koulu yhteistyössä

Yhteistyötä maatalouden ja maaseudun asioiden tiedottamiseksi on kehitetty ja kiteytetty MANU - hankkeessa toimintamalliksi ”kolme tapaa toimia”, jota on käytetty hankkeen sisältöjen markkinoinnissa kouluille.

Hankkeen toimintaa on kehitetty toiminnan edetessä ja kokemuksen kertyessä. Yläkouluikäisille on suunniteltu monipuolista ohjelmaa vierailujen ajaksi ja heitä kannustettu osallistumaan erilaisilla toiminnallisilla tehtävillä. Maatilavierailut on muodostettu valittaviksi kokonaisuuksiksi joista on ollut selkeä myös tiedottaa eli kolme tapaa toimia koulu- maatilayhteistyössä.

Hankkeen toiminta on pyritty yhdistämään johonkin koulun oppiaineeseen tai aiheeseen, jolloin opettajienkin on ollut helpompi osallistua oppilaiden ohjaamiseen maatilalla tai maaseutuyrityksessä. Opettajan esimerkillä ja asiasta innostumisella on havaittava vaikutus nuorien käytökseen ja aktiivisuuteen. Maatila oppimisympäristönä osoittautui sekä oppilaille että opettajille monessa tapauksessa uudeksi ja tuntemattomaksi. Maatilavierailujen aikana opittuja ja koettuja asioita on syvennetty vierailun jälkeen koululla joko vaan keskustelemalla aiheesta tai sitten vierailua on hyödynnetty muussa ai- neessa.

MANU-hankkeessa on edistetty koulun ulkopuolista oppimista

Koulujen opetusta on mahdollistettu erilaisissa oppimisympäristöissä. Lapset ja nuoret sekä kasvattajansa ovat saaneet itse kokea ja oppia aidossa oppimisympäristössä asioita, jotka liittyvät ruokaan ja ruuan tuotantoon. Maatiloilla on tiedotettu oppilaille maaseudusta ja kestävästä ruuantuotannosta periaatteella pelloilta pöytään. Ruuan reittiä on kuljettu myös myllyihin ja leipomoihin. Maatila oppimisympäristönä on potentiaalinen mahdollisuus jatkossakin avartaa oppimista eri kouluaineissa.

Oppimista maaseutuasioista on syvennetty hankkeessa tuotetun oppimateriaalin avulla, jota on tuotettu yhteistyöverkoston, kummiyritysten sekä oppilaitosten henkilökunnan tiedotustoimintaan varten tarpeiden mukaan. Materiaalin laadinnassa on hyödynnetty eri tahojen tietoa kuten Ruokatieto, Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos ja MTK:n kuluttajatyön materiaali. Tietoa hankkeen toimenpiteiden toteuttamiseksi on laadittu lehtisiksi, PowerPoint – esityksiksi, filmeiksi ja lähetetty muistitikulla tapahtumien toimijoille.

Joensuun Normaalikoulun opettaja-opiskelijaharjoittelijoiden ja opettajiensa kanssa toteutettiin maatilavierailu. Opettaja-opiskelijat suunnittelivat vierailun ohjelmaa osana opiskeluaan MANU- hankkeen kanssa käydyin työnjaon pohjalta. Maatila opetusympäristönä sekä aiheena oli opettaja-opiskelijoille uusi ja haastava. Lopputulos oli monipuolinen ja onnistunut maatilapäivä Normaalikoulun 5-luokkalaisille opettajineen.

MANU-hankkeessa on muodostettu yhteistyöverkosto

Hankkeessa on saatu aikaan yhteistyöverkosto oppilaitosten, koululaisten ja opiskelijoiden, maaseutuyritysten ja paikallisten yhteyshenkilöiden välille. Hankkeen toiminnan aikana koululaisten ja nuorien ohella oppilaitosten opettajat ja opinto-ohjaajat ja oppilaiden vanhemmat ovat saaneet uutta tietoa maaseudun elinkeinoista ja ammatinvalintamahdollisuuksista. Yhteistyöverkostoa varten on laadittu ohjeita kuinka toiminta organisoidaan ja mitkä ovat toimenpiteet. Verkoston yrittäjien ja koulun yhteyshenkilön kanssa on sovittu tapahtumien ohjelmat ja ne on viestitty yhteistyöverkostolle sekä tiedotusvälineille. Hankkeen aikana luodun yhteistyöverkoston avulla on helpompi jatkosakin toteuttaa mautilojen ja koulujen välistä yhteistyötä.

Yhteistyöverkostossa keskeistä on hankkeen toimintaan mukaan saadut 35 kumma- mautilaa, jotka ovat ottaneet koululaisia vierailulle mautiloilleen. Kummiyritykset ovat saaneet kontaktipinnan alueen oppilaitosten nuoriin, jotka ovat saaneet ajantasaista ja innostavaa tietoa maaseutuelinkeinoista, mikä parantaa yritysten yrittäjävaihdos- ja työpaikkamahdollisuuksia sekä nuorten mahdollisuuksia työllistyä alueen yrityksiin.

Hankkeen aikana on yhteistyössä koulujen kanssa nimetty kunkin koulun yhteyshenkilöt, joiden kautta toiminnan kehittämistä voidaan jatkaa ja yhteydenpito kouluun säilyy.

Toiminnassa on ollut mukana myös Maataloustuottajien paikallisten yhdistysten koulu- ja kuntavastaavia sekä muita henkilöitä, jotka haluavat tutustuttaa nuoria luonnonvaraan ja maatalouteen.

Toiminnan jatkumisen kannalta on tärkeää, että hankkeen aikana toteutetut maatilavierailut, maatalousyrittäjien oppitunnit kouluilla, teemapäivät ja luonnonvara-alan esittelytilaisuudet saataisiin sisällytettyä koulun opetussuunnitelman oppiaineeseen, koska koulujen budjetit ovat tiukoilla eikä rahaa toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin ole (mm. kuljetuskustannukset).

Hankkeen toiminnan aikana kouluilla järjestettävät tapahtumat tai maatilavierailut on yleensä yhdistetty opinto-ohjauksen tunteihin. Muutamissa kouluissa on vielä jäljellä maa- ja metsätalous valinnaisaineena ja opetusta on monipuolistettu MANU- hankkeen tarjonnalla. Pielisjoen koulussa Joensuussa on LUMA – luokka, jossa on opetuksessa matemaattis-luonnontieteellinen painotus ja MANU- hankkeen tarjonta on sopinut heidän opetukseensa hyvin.

MANU-hanke on tiedottanut ja kannustanut nuoria maaseudun töihin

Hankkeessa on tiedotettu mahdollisuudesta suorittaa koulun opetukseen kuuluva työelämään tutustumisjakso, TET- jakso maatilalla. Tähän tarvittavia mautiloja on pyydetty mukaan ja tiedotettu TET- harjoittelupaikkatarpeesta tuottajayhdistysten kokouksissa sekä tuottajaliiton luottamushenkilökoulutuksissa. Eri puolilla Pohjois-Karjalaa on TET- harjoittelu jo toteutunut maatilalla etenkin nuorten yrittäjien opissa. Koulujen nuoret

ovat itse ottaneet maataloihin yhteyttä päästäkseen työharjoitteluun, ja harjoitelleet samalla omatoimisuutta.

5. ESITYKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

Toiminnan jatkuvuus pyritään takaamaan hankkeen aikana luotavan maakunnallisen yhteistyöverkoston avulla (ks. yllä, ”Yhteistyöverkoston kokoaminen”). Hankkeessa valmisteltu toimintamalli ja materiaalit luovat perustan tiedotustoiminnan jatkamiselle paikallisten yhteyshenkilöiden, yritysten edustajien ja oppilaitosten henkilöstön voimin.

MANU - hankkeen jälkeen tarvitaan henkilöitä hoitamaan esimerkiksi Maatila -TET -toimintaa yhdessä koulujen kanssa. TET - yhteyshenkilöiksi on lupautunut jo paikallisen tuottajayhdistyksen luottamushenkilöitä, maatalousyrittäjiä, ja siten toiminta saa myös taustaorganisaation tuen. Toiminta tarvitsee organisoitumiseen tukea sekä tiedon kokoamista ja välitystä sekä valmennusta tehtäviin. TET- harjoittelutilojen yrittäjät tarvitsevat oppia toimia työnantajina ottaen huomioon nuoren työntekijänä. Tavoitteena on ylläpitää oppilaitosten kontakteja maaseutuyrityksiin sekä jatkaa tiedotustoimintaa oppilaitoksissa synnytetyn mallin pohjalta säännöllisin väliajoin.

Tavoitteena on perustaa sidosryhmistä koostuva ryhmäyhdistys, Pohjois-Savon Maaseutu ammattiin ry esikuvana, jolloin nuorten parissa tehtävä työ jatkuisi ja toisi esille maaseudun mahdollisuuksia.

Maaseutu maistuu nuorille, MANU - hankkeen tiedotustoiminnalle on jatkuva tilaus. Peruskoulujen opetussuunnitelmien uudistus on menossa. Valtakunnallisesta uudistuksesta on siirrytty tekemään paikallisia opetussuunnitelmia syksyn 2014 aikana ja toiminta kiihtyy vuonna 2015 tavoitteena uudet opetussuunnitelmat vuonna 2016. Uudistuksessa koulun ulkopuoliset toimijat otetaan entistä vahvemmin mukaan koulun toimintaan. Opetussuunnitelmissa on monta kohtaa, joissa paikallisuutta voidaan tuoda opetukseen esille. Maaseutu ja sen suomat mahdollisuudet oppimisessa ja kokemisessa tulisi aiempaa paremmin kirjata opetussuunnitelmiin. Tässä on luonteva mahdollisuus rakentaa toimijoiden verkosto opettajien ja koulujen tueksi. MANU - hankkeessa saadut kokemukset ja kummimaatilojen kanssa tuotu yhteistyökuvio koulu-yhteistyöhön olisi jatkossakin mahdollisuus rikastuttaa kouluopetusta ja avartaa uudistuvia paikallisia opetussuunnitelmia maatilapohjaisella oppimisella.

6. LIITTEET

1. Toteutetut toimenpiteet (tavoitteiden mukaisesti A, B, C, D) ajalla 1.4.2012- 31.12.2014
2. MANU – hankkeen kolme tapaa toimia koulu-yhteistyössä
3. Yhteistyöverkosto; koulu-yhteistyön koulut, yhteyshenkilöt ja maatilat yrittäjineen
4. Koululaisten maatilapäivien ohjelmia ajalta 1.1–31.12.2014
5. Maatilavierailujen toiminnallisia tehtäviä kuvin ja sanoin
6. Kuvakertomus lähiruoka teemapäivien toteutuksesta Nurmeksen Kirkkokadun koulussa
7. Seminaarimatka Saksaan
8. Farm Education -seminaarin materiaalit.
9. a. Maaseutu-TET-esite ja 9b. Koulupäivä maalla-esite
10. a. MANU-hankkeen talvipostikortti ja liite 10b. MANU-hankkeen rollupit (2 kpl)
11. Lehtijuttuja MANU-hankkeesta
12. a. MANU - hankkeen internet-tiedotusta v. 2014, 12b. facebook - tiedotusta v. 2014
13. Mainio-lehdessä MANU - hankkeen juttu

7. KAAVIOT

- Kaavio 1. Viivadiagrammi hankkeen toimintaan osallistuneista koululuokista vuosittain*
Kaavio 2. Maatilavierailujen järjestelyt.
Kaavio 3. Yrittäjän oppitunnit koulussa
Kaavio 4. Luonnonvara-alan koulutusmahdollisuuksien tiedotustilaisuudet kouluilla

8. ALLEKIRJOITUKSET JA PÄIVÄYS

Aika ja paikka

_____

25.9 2015

_____

Maija Kakriainen

Projektipäällikkö

_____

Vilho Pasanen

Toiminnanjohtaja
Hankkeen vastuhenkilö